

Populärvetenskaplig sammanfattning – Utveckling av instrument för att kunna identifiera och stödja barn som har omsorgsansvar i sin familj

Ulrika Järkestig Berggren

Barns omsorgsansvar har hittills fått lite uppmärksamhet i Sverige, jämfört med länder som Storbritannien eller Australien. Det beror antagligen på att man i regel utgår från att stödet som familjer kan få genom det svenska välfärdssystemet gör det onödigt att barn tar ett omsorgsansvar som går utöver det som är vanligt för barn i jämförbar ålder.

Syftet med denna pilotstudie var att använda väl beprövade internationella frågeformulär för att utveckla ett svenskt formulär som kan undersöka omsorgsansvar och dess konsekvenser hos barn som kan antas tillhöra riskgrupper. Barnen som fyllde i frågeformuläret fick också kommentera frågorna och föreslå tillägg. I studien deltog 23 flickor och 7 pojkar i åldern 10 till 18 år (medelålder 14,9 år). De rekryterades från stödgrupper för barn till föräldrar med framförallt missbruksproblem och psykisk ohälsa, men även från stödgrupper för barn med erfarenhet av våld i hemmet, svåra separationer eller blandad problematik.

Barnen i vår studie mådde i allmänhet sämre än svenska barn i genomsnitt. Det gällde framförallt fysiskt och psykiskt välbefinnande samt socialt stöd och kamratrelationer. I vissa fall uppnåddes kliniska värden.

Bland olika omsorgsuppgifter nämnde barnen framförallt städa, tvätta, laga mat och diska, men också emotionell omsorg som att hålla ett öga på en förälder och passa syskon. Jämfört med en studie från Storbritannien (Becker et al. 2009), där barnen hade rekryterats på liknande sätt som i vår studie, var det betydligt mera ovanligt att svenska barn hjälpte en familjemedlem med personlig hygien, känslomässig omsorg eller att passa syskon. Medan en fjärdedel av barnen i den brittiska studien uppvisade en mycket hög grad av omsorgsgivande, var det sju procent i pilotstudien, lika många som i en svensk befolkningsstudie (Nordenfors, melander & Daneback, 2014). Jämfört med brittiska barn var svenska barn mindre positiva till sina omsorgsuppgifter och rapporterade en högre grad av negativa konsekvenser för skolarbetet, familjerelationer och sociala relationer. Samtidigt rapporterade de i högre utsträckning att de fick erkännande för vad de gjorde. Cirka en fjärdedel av barnen uppgav att de i liten grad eller inte alls kunde välja själv om de skulle hjälpa sin familjemedlem. En tredjedel av barnen upplevde att förälderns tillstånd var svår att förutsäga.

Pilotstudien visar sammanfattningsvis att svenska barns omsorgsansvar skiljer sig från omsorgsansvaret som beskrivs i internationella studier. Svenska barn hjälper i regel mindre, men upplever negativa konsekvenser och mår sämre än barn som inte ingår i riskgruppen.

Praktisk betydelse för framtida insatser inom området: Studiens resultat visar att det även i Sverige finns ett behov att kartlägga barns omsorgsansvar för att vid behov kunna erbjuda adekvat avlastning och stöd. Pilotstudien har lagt en grund för en vidare utveckling av ett svenskt formulär. En reviderad version av frågeformuläret kan komma till användning inom till exempel socialtjänst eller hälso- och sjukvård.